

1. Základní informace

Grónsko (dánsky Grønland = Zelená země, grónsky Kalaallit Nunaat = Země lidí)

- 2,17 mil. km² (největší ostrov světa, 50x větší než Dánsko), ale jen 410 tis. km² nepokryto ledem.
- 56 650 obyvatel, z toho asi 14 000 v hlavním městě Nuuk (dříve Godthåb)
- od r. 1814 patří Dánsku, od r. 1979 autonomie
- měna: dánská koruna
- úřední jazyky: grónština a dánština

Grónština (Kalaallisut)

- úřední jazyk Grónska → vyučuje se v něm, rádio, noviny (<http://www.sermitsiaq.gl/>)
- asi 54 000 mluvčích (více než ostatní eskymo-aleutské jazyky dohromady), z toho asi 3 000 v Dánsku
- 3 dialekty: Avanersuaq (S, nejpodobnější kanadskému Inuktitut), Tunumiutut (V), Kitaamiutut (Z)
- jazyk aglutinační/polysyntetický, ergativní

(1) *Nuu - liar - niar - aluar - ner - pi-se*
 Nuuk - cestovat - zamýšlet - opravdu - zajímalo by mě - INTER-2SG
 „Rád bych věděl, jestli jsi opravdu uvažoval o tom, že bys jel do Nuuk.“

- písmo: latinka, 25 písmen (Samuel Kleinschmidt, 1851)
 - 1973 reforma pravopisu, symbol κ (kra) nahrazen ‘q’
 - 2 typy slov: podstatná jména a slovesa (obojí tranzitivní a netranzitivní), zbytek se vyjadřuje afixy, např. *-nguaq* (malý): *nuna* = země, *nunanguaq* = malá země
- Podst. jména a slovesa k sobě mají velmi blízko, srovnej:

uvdloq = den, *uvdlut* = dny a *nerivoq* = jí (jeho jezení), *neriput* = jedí (jejich jezení)

- genealogická příslušnost: Eskimo-Aleut

↳ Eskimo

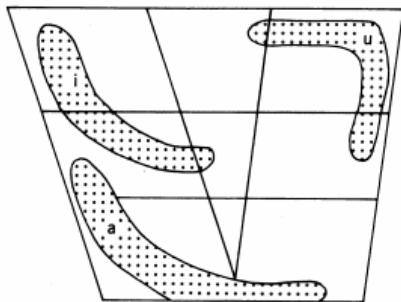
↳ Inuit

↳ Greenlandic Inuktitut

2. Fonologický systém

SAMOHLÁSKY

a, i, u, všechny mají variantu krátkou a dlouhou

alofony před hrtanovou souhláskou ([q], [ʁ]):

/i/ → [e] nebo [ɛ],

/u/ → [o] nebo [ɔ],

V moderním pravopise se před **q** a **r** píše **e** místo **i** a **o** místo **u**.

SOUHLÁSKY

	labiální	alveolární	palatální	velární	uvulární
orální explozivy	/p/ - p	/t/ - t		/k/ - k	/q/ - q
nazální explozivy	/m/ - m	/n/ - n		/ŋ/ - ng	
frikativy	/v/ - v/f*	/s/ - s		/ʁ/ - g	
likvidy		/l/ - l, /ʎ/ - ll			/ʁ/ - r
polovokály			/j/ - j		

* ff je způsob zápisu gemináty vv

3. Substantiva a jejich flexe

1.1. Číslo

Singulár a plurál (tvoří se příponou *-t*), dříve existoval i duál (přípona *-k*)

(2a)	<i>iga</i>	(2b)	<i>iga-t</i>
	„hrnec“		hrnec-PL
			„hrnce“

1.2. Posesivita

4 osoby (1., 2., 3. a 3. zvrtná)

(3a)	<i>iga</i>	(3b)	<i>iga-ga</i>	(3c)	<i>iga-ne</i>
	„hrnec“		hrnec-ABS.SG.POS.1SG		hrnec-ABS.SG.POS.3REFL.SG
			„můj hrnec“		„svůj hrnec“

1.3. Pád

1.3.1 Absolutiv a relativ (ergativ)

Zatímco v „nominative-accusative languages“ (např. čeština) je podmět věty v nominativu (tedy základním tvaru) a předmět v akuzativu, např. „Petr (NOM) vidí Pavla (ACC).“, v tzv. „absolutive-ergative languages“ (např. grónština) je u tranzitivních sloves podmět (agens) v ergativu a předmět v absolutivu (základním tvaru) – viz 4a. U netranzitivních sloves je podmět v absolutivu, viz 4b.

(4a)	<i>Piitap</i>	<i>neqi</i>	<i>neri-vaa.</i>	(4b)	<i>Piitaq</i>	<i>neri-voq.</i>
	Petr-ERG	maso-ABS	jíst-3SG.IND.TRANS		Petr-ABS	jíst-3SG.IND
	„Petr jí maso.“				„Petr jí.“	

Relativ je tvar, který naznačuje, že slovo má nějaký vztah k jinému (pro výpověď důležitějšímu) slovu ve větě. Může to být vztah vlastnictví (u substantiv, viz 5a) nebo je slovo v relativu subjektem slovesa (viz 5b). Agens tranzitivního slovesa tedy ve větě hraje „podřadnou“ roli.

(5a)	<i>nakorsa-p</i>	<i>illu-a</i>	(5b)	<i>qingmi-p</i>	<i>kii-vaa</i>
	lékař-ERG.SG	dům-POS.3SG		pes-ERG.SG	kousnout-3SG.IND.TRANS
	„lékařův dům“ („dům lékaře“)			„pes ho kousl“ („kousnutí psa“)	

1.3.2 Ostatní pády:

lokativ (kde? příp. kdy?)

allativ (vyjadřuje pohyb k něčemu)

ablativ (vyjadřuje pohyb pryč od něčeho)

perlativ (značí proniknutí něčím – skrz, podél)

instrumentál

ekvativ (při srovnávání, vyjadřuje podobnost)

	SG		PL	
	<i>qaqaq</i>	hora	<i>qaqat</i>	hory
LOC	<i>qaqame</i>	na hoře	<i>qaqane</i>	na horách
ALL	<i>qaqamut</i>	k hoře	<i>qaqanut</i>	k horám
ABL	<i>qaqamit</i>	od hory	<i>qaqanit</i>	z hor
PER	<i>qaqaakut</i>	skrz horu	<i>qaqatigut</i>	přes hory
INS	<i>qaqamik</i>	s horou	<i>qaqanik</i>	s horami
EKV	<i>qaqatut</i>	jako hora		

Osobní a pádové koncovky se samozřejmě mohou kombinovat:

(6)	<i>naalagaq</i> pán[ABS.SG] „pán“	<i>naalaga-a</i> pán-POS.3SG „jeho pán“	<i>naalaga-a-tut</i> pán-POS.3SG-EKV „jako jeho pán“
-----	---	---	--

4. Slovesa

Ve slovníku se uvádí 3SG, např. *oqarpoq* = mluví (z *oqar* = jazyk).

Intranzitivní slovesa mají jen jednu osobní koncovku, vyjadřující osobu. Tranzitivní slovesa vyjadřují jak osobu, tak předmět.

(7a)	<i>naalag-poq</i> poslouchat-3SG.IND „poslouchá“	(7b)	<i>naalag-pai</i> „poslouchá je“
------	--	------	-------------------------------------

4.1 Způsob

imperativ – tvoří se z kořene přidáním osobní koncovky, např. *iga-git* = vař!

indikativ – po (vo), pa (va), např. *oqarpoq* = mluví

interrogativ – pi (vi), např. *igavit* = vaříš? Ve 3SG je pa: *naalagpa* = poslouchá?

optativ (zp. práci, vyjadřuje přání či naději) – la, le, např. *iserdle* = ať jde dál

a další (relativní préteritum, relativní futurum, appositionalis, participium tranzitivní, intranzitivní, aktivní, pasivní, abstraktní)

4.2 Čas

Jako slovesná kategorie neexistuje, vyjadřuje se různými afixy, např. *-niarpoq* (chce, zamýšlí) pro budoucnost, *-lerpoq* (začíná) pro přítomnost, *-reerpoq* (už, dokončil) pro minulost

5. Další slovní třídy

5.1 Číslovky

Pětkový systém (← počítání na prstech)

1	<i>atauseq</i>	6	<i>arfineq*</i>	11	<i>arqaneq**</i>	16	<i>arfersaneq***</i>
2	<i>mardluk</i>	7	<i>arfineq mardluk</i>	12	<i>arqaneq mardluk</i>	17	<i>arfersaneq mardluk</i>
3	<i>pingasut</i>	8	<i>arfineq pingasut</i>	13	<i>arqaneq pingasut</i>	18	<i>arfersaneq pingasut</i>
4	<i>sisamat</i>	9	<i>arfineq sisamat</i>	14	<i>arqaneq sisamat</i>	19	<i>arfersaneq sisamat</i>
5	<i>tatdlimat</i>	10	<i>qulit</i>	15	<i>arqaneq tatdlimat</i>	20	<i>arfersaneq tatdlimat</i> <i>inuk naavllugo****</i>

* od *arfaq* (vnější hrana ruky)

** na dolní části, místo *arqaneq* se používá i *isigkaneq* (na prstech nohy)

*** na druhé noze

**** celý člověk

60 *inuit pingasut* (tři muži)

Přímo k číslovkám lze přidávat verbální afixy:

(8a)	<i>tatdlima-raar-poq</i> pět-mít-3SG.IND „má pět“	(8b)	<i>arfineq mardlo-riar-dlugo</i> sedm-krát-3SG.APPOSITIONALIS.TRANS „dělající to sedmkrát“
------	---	------	--

5.2 Zájmena

- přivlastňování se vyjadřuje osobními sufixy – viz 1.2
- „ukazovací slova“ – mají pádové koncovky:

<i>qavfa</i> (jih)	<i>qavane</i> na jihu	<i>qavunga</i> na jih	<i>qavanga</i> z jihu	<i>qavuuna</i> okolo z jihu
-----------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------------

<i>tássa</i> (tam)	<i>tassane</i> tam (kde?)	<i>tassunga</i> tam (kam?)	<i>tassanga</i> odtamtud	<i>tassuna</i> tamtudy
-----------------------	------------------------------	-------------------------------	-----------------------------	---------------------------

↳ *qavna* – ten tam na jihu

↳ „vokativ“:	<i>una</i> ABS	<i>uuma</i> ERG ten (člověk) tam	<i>uuma-a</i> VOC hej, ty tam
--------------	-------------------	--	-------------------------------------

- osobní zájmena – vznikla z ukazovacích kořenů *uv-* a *ik-* a osobních koncovek *-nga*, *-gut* a *-it*, *-ivse*.
Význam: moje (přítomnost) zde, tvoje (přítomnost) tam.
Osobní zájmena jsou nepovinná, používají se pro zdůraznění.
Tvary: 1SG *uvanga*, 1PL *uvagut*, 2SG *ivdlit*, 2PL *ilivse*

6. Afixy

- pojící se s podstatnými jmény, např. *-ssuaq* (velký), *-toqaq* (starý)
- pojící se se slovesy, např. *-larpoq* (trochu), *-reerpoq* (už), *-lerpoq* (začíná), *-ngilaq* (ne)
- tvořící substantiva ze sloves, např. *-neq* (čin, stav něčeho), *-ut* (prostředek něčeho)
- tvořící slovesa ze substantiv, např. *-quarpoq* (existovat, vlastnit), *-torpoq* (jíst/pít), *-liorpoq* (dělat)

(9a) *savik*
nůž-ABS.SG
„nůž“

(9b) *save-quar-punga*
nůž-vlastnit-1SG.IND
„mám nůž“

(9c) *illu-mi save-quar-poq*
dům-LOC nůž-existovat-3SG.IND
„v domě je nůž“

(10a) *tii*
čaj-ABS.SG
„čaj“

(10b) *tii-tor-poq*
čaj-pít-3.SG.IND
„pije čaj“

(10c) *tii-lior-poq*
čaj-dělat-3.SG.IND
„vaří čaj“

Afixy mohou vyjadřovat

- časové určení slovesa, např. *-lerpoq* (začíná), *-reerpoq* (už)
- opakování děje, např. *-tarpoq* (má ve zvyku), *-kulavoq* (často)
- možnost, např. *-gunarpoq* (pravděpodobně)
- záměr, touhu, např. *-umavoq* (chce), *-gugpoq* (touží)
- změnu tranzitivního slovesa v netranzitivní (*igavunga* = vařím, *igavara* = uvařil jsem to)
- negaci, např. *-ngilaq* (ne), *-ipoq* (bez), *-naverpoq* (už nikdy)
- aktivitu, např. *-liorpoq* (dělat, vyrábět), *-siaq* (získal), *-lerivoq* (pracovat s)
- hodnocení, např. *-kasik* (ubohý), *-naaq* (nejoblíbenější), *-vik* (plně)
- srovnání, např. *-ussaq* (podobný), *-paluk* (zvuk či vzhled něčeho)
- velikost (u substantiv) či míru (u sloves), např. *-ssuaq* (velký), *-ngaarpoq* (silně)

7. Slovtvorba

derivací (např. *oqar* = jazyk, *oqarpoq* = mluví), přejímáním (z dánštiny), jen velmi málo složenin

8. Slovosled

volný, základní je SVO

Ukázka textu v grónštině

– Suleqatigiittut nukittuumik aalaniataartumillu kattuffiliorusuppugut. Isumaqarpugut kattuffik nukittoq aalaniataartorlugu taamaattoq aatsaat pilersissinnaagipput ilinniartitsisut ilinniartitsisoqatigiikkuutaat tamarmik ilaasortaaffigisaannik kattuffiliorutsigik, Sivso Dorph oqarpoq.

– Sulisitsisut ullumikkut ajornannginaavillugu kattuffiit imminnut aporaatsittarpaat, siulittaasoq Sivso Dorph **oqarpoq**, IMAK'ip 16.-17. **april** ileqquusumik ataatsimeersuarnerani.

– **Isumaqarpunga** nunatsinni suliffeqarnermi kattuffilersornikkut aaqqissuusaanerup missuataarnissaanut maanna piffissanngortoq, siulittaasoq nangilluni oqarpoq.

Sivso Dorphip oqaatigisai naapertorlugit nunatsinni suliffeqarnermi kattuffilersorsimaneq taamani **Kalaallit Nunaannut Ministereqarfiup** isumaqatiginiarneqartarnerata nalaaneersuuvoq.

– Sinniisoqarfimmi ilaasortat tamakkerlutik siulittaasup oqaatigisai taperserpaat. Malussarniarluta misissuilaareerpugut, tamakkualu takutippaat taama pilersitsiniarnissaq assut soqutigineqartoq, neriuppugullu kattuffeqarnikkut qanoq aaqqissuussisoqarsinnaaneranut siunnersuumik sinniisoqarfitsinnut aappaagu saqqummiussisinnaassalluta, Sivso Dorph **oqarpoq**.

(<http://www.sermitsiaq.gl/>, 17. 4. 2007)

Zdroje

- Schultz-Lorentzen: A Grammar of the West Greenland Language, C. A. Reitzels forlag, Kodaň 1967.
- Čermák, F.: Jazyk a jazykověda, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha 2001
- Rasmussen, R. O.: Greenland. Factsheet Denmark. Royal Danish Ministry of Foreign Affairs in collaboration with Danmarks Nationalleksikon, Kodaň 2004. ISBN 87-7964-932-7.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Kalaallisut_language a <http://de.wikipedia.org/wiki/Kalaallisut>
- <http://www.rosettaproject.org/archive/kal/view?searchterm=kalaallisut>
- http://www.geocities.com/jerry_mccarthy_uk/grnintronv.htm
- <http://www.answers.com/topic/ergative-absolute-language>
- <http://www.answers.com/topic/list-of-grammatical-cases>
- <http://www.norden.org/nordenssprak/kap2/2d/02.asp>

Seznam zkratek

ABL – ablativ
ABS – absolutiv
ALL – allativ
EKV – ekvativ
ERG – ergativ
IND – indikativ
INS – instrumentál
INTER – interrogativ

LOC – lokativ
PER – perlativ
PL – plurál
POS – posesivita
REFL – reflexivita (zvrátnost)
SG – singulár
TRANS - tranzitivita
VOC – vokativ